

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Навчальний посібник

**ОРГАНІЗАЦІЯ
ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ
НА СУБ'ЄКТАХ
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Івано-Франківськ
2022

Авторський колектив:

Ратушний Р.Т., перший проректор Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України, доктор технічних наук, професор, полковник служби цивільного захисту.

Курилович В.П., т.в.о. завідувача Івано-Франківських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності НМЦ ЦЗ та БЖД Івано-Франківської області;

Лоїк В.Б., доцент кафедри цивільного захисту та комп'ютерного моделювання екогеофізичних процесів Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України, кандидат технічних наук, доцент, підполковник служби цивільного захисту.

Осипчук М.В., викладач Івано-Франківських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності НМЦ ЦЗ та БЖД Івано-Франківської області;

Уляшкевич М.О., завідувач обласного методичного кабінету (безпеки життєдіяльності населення) НМЦ ЦЗ та БЖД Івано-Франківської області;

Савчин С.М., майстер виробничого навчання Калуських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності НМЦ ЦЗ та БЖД Івано-Франківської області.

Рецензент:

Борисюк Р.З., начальник НМЦ ЦЗ та БЖД Івано-Франківської області, полковник служби цивільного захисту.

Пелешко М.З., доцент кафедри наглядово-профілактичної діяльності та пожежної автоматики, кандидат технічних наук, доцент.

Пожежна безпека полягає у захищеності життя та здоров'я людей, майна та інших цінностей фізичних і юридичних осіб, національного багатства та навколишнього природного середовища, за якої забезпечуються своєчасне попередження, виявлення, припинення і нейтралізація пожеж та їх наслідків.

У навчальному посібнику роз'яснено основні питання організації пожежної безпеки на суб'єктах господарювання.

Значне місце відведено вимогам до пожежного обладнання, технічних засобів протипожежного та проти димного захисту, первинних засобів пожежогасіння, описано системи протипожежного постачання.

Основою для написання посібника є зміни нормативно-правових актів з проведення інструктажів працівників та практичних тренувань персоналу щодо забезпечення безпечної та швидкої евакуації людей.

Посібник має інформаційно-довідковий характер і його практична спрямованість слугуватиме добрим порадиником керівному складу і фахівцям з організації пожежної безпеки на суб'єктах господарювання.

ЛДУ БЖД, 2022
НМЦ ЦЗ та БЖД, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	7
1. Погодження нормативних та нормативно-технічних документів з питань пожежної безпеки	7
2. Вимоги щодо забезпечення пожежної безпеки суб'єктами господарювання	9
3. Організація проведення інструктажів з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях	13
II. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ДО УТРИМАННЯ ТЕРИТОРІЙ, БУДИНКІВ, ПРИМІЩЕНЬ, СПОРУД, ЕВАКУАЦІЙНИХ ШЛЯХІВ І ВИХОДІВ	15
1. Утримання будинків, приміщень, споруд, евакуаційних шляхів і виходів	15
2. Утримання території	17
3. Заходи пожежної безпеки на робочому місці (з урахуванням галузевої особливості та місцевих умов)	18
4. Загальні вимоги пожежної безпеки до інженерного обладнання	19
III. АЛГОРИТМ ДІЙ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ ПОЖЕЖІ НА СУБ'ЄКТАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	26
IV. ВИМОГИ ДО ПОЖЕЖНОГО ОБЛАДНАННЯ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРОТИПОЖЕЖНОГО ЗАХИСТУ	28
1. Системи протипожежного захисту, засоби зв'язку	28
2. Система протипожежного водопроводу	49
3. Протипожежна техніка. Первинні засоби пожежогасіння	54
V. ОСНОВНІ ВИМОГИ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ДО ОБ'ЄКТІВ З МАСОВИМ ПЕРЕБУВАННЯМ ЛЮДЕЙ	65
1. Загальні вимоги	65
2. Основні вимоги пожежної безпеки до об'єктів з масовим перебуванням людей	65
3. Загальні вимоги щодо проведення практичних тренувань у разі виникнення пожежі	75
Перелік використаних джерел	77
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Проблема боротьби з пожежами в розвинутих країнах стає все більш актуальною. Щорічні матеріальні втрати і число жертв від пожеж в Україні невинно ростуть і досягають таких значних величин, що протипожежний захист набуває важливого державного значення.

Особливо гострою ця проблема є на промислових підприємствах, новобудовах, об'єктах з масовим перебування людей та інших місць, для яких характерні перебування значної кількості людей, величезні виробничі приміщення, концентрація великої кількості горючих матеріалів, використання пожежонебезпечних матеріалів, а також висока ймовірність виникнення вибухонебезпечних пожежних середовищ. Тому своєчасна інформація з питань гасіння пожеж є надзвичайно актуальною.

Розуміючи згубність пожежі, людство розпочало крок за кроком організувати пожежну справу, метою якої стало попередження про виникнення пожеж і боротьба з пожежами. Так історично виник такий напрям, як пожежна безпека. З метою конкретизації змістовного визначення терміну «пожежна безпека», який широко застосовується вже тривалий час, здійснимо дослідження існуючих підходів і визначимо особливості змісту зазначеного терміну.

Пожежна безпека – це термін, що описує стан об'єкта по відношенню до виникнення небезпечного та загрозливого фактору – вогню. Існує декілька різноманітних визначень пожежної безпеки, які відрізняються різним трактуванням змісту такої складової терміну, як «безпека».

Дослідивши різноманітні точки зору вчених і фахівців, на наш погляд, найбільш повно поняття пожежної безпеки можна викласти таким чином: пожежна безпека – це сукупність урегульованих нормативно-правовими актами суспільних відносин, спрямованих на створення таких внутрішніх і зовнішніх умов існування будь-якого об'єкта чи суб'єкта, що виключається неприпустимий ризик виникнення та розвитку пожежі, забезпечується запобігання можливості впливу небезпечних факторів пожежі на живих істот, матеріальні цінності та довкілля, а також попередньо впроваджуються заходи, які будуть сприяти гасінню пожеж.

Протипожежна безпека на підприємстві в Україні – невіддільна частина організації робочого простору і процесів згідно з нормами чинного законодавства.

Зокрема, цю сферу регламентують Правила пожежної безпеки в Україні, затверджені наказом Міністерства внутрішніх справ України, зі змінами, які періодично вносяться відповідними наказами.

Зафіксовані на законодавчому рівні вимоги пожежної безпеки зобов'язані виконувати – незалежно від приналежності та розміру статутного капіталу, обороту, кількості співробітників, форми власності, кодів ЗЕД, сфери роботи та інших аспектів – будь-які суб'єкти, що ведуть свою господарську діяльність на українській території.

Тому необхідно бути в курсі цих змін і коригувати організаційну роботу в даному напрямку на суб'єктах господарювання.

А для цього слід регулярно проводити моніторинг нормативної бази та проходити відповідне навчання, щоб оновити не лише теоретичну базу, а й практичні навички співробітників.

Згідно зі статтею 55 Кодексу цивільного захисту, забезпечення пожежної безпеки суб'єкта господарювання покладається на власників та керівників таких суб'єктів господарювання. Діяльність із забезпечення пожежної безпеки є складовою виробничої та іншої діяльності посадових осіб і працівників підприємств та об'єктів.

У свою чергу пожежна безпека забезпечується шляхом проведення організаційних, технічних та інших заходів, спрямованих на запобігання пожеж, забезпечення безпеки людей, зниження можливих збитків і зменшення негативних екологічних наслідків у випадку їх виникнення, створення умов для термінового виклику пожежних підрозділів та успішного гасіння пожежі.

Діяльність із забезпечення пожежної безпеки є складовою виробничої та іншої діяльності посадових осіб і працівників підприємств та об'єктів.

На жаль, останнім часом в Україні та й в усьому світі збільшилась кількість пожеж на об'єктах із масовим перебуванням людей. Резонансна надзвичайна подія, що трапилась у Харкові вкотре підтвердила, яку небезпеку приховує стихійний вогонь і що при незадовільному протипожежному захисті можливі масові людські жертви, а також величезні матеріальні втрати.

Нагадаємо, на околиці Харкова сталася пожежа у пансіонаті «Золотий час», в якому перебували літні люди. За офіційними даними, внаслідок надзвичайної події загинули 15 людей віком від 57 до 81 року, п'ятьох шпиталізували з опіками, отруєнням чадним газом та у стані стресу.

За офіційною інформацією, у будинку перебували 27–28 літніх людей, а також 4 особи обслуговуючого персоналу.

Площа пожежі сягала 100 метрів квадратних. Вогонь гасили пів сотні рятувальників, і вже за півтори години пожежа була повністю ліквідована.

Будинок, в якому сталась пожежа, розташований у приватному секторі. Коли мешканці сусідніх будинків відчували запах диму та помітили пожежу, відразу кинулися рятувати тих, хто був всередині.

Подію, яка сталась у пансіоні «Золотий час» ДСНС та Національна поліція кваліфікували як надзвичайну ситуацію державного значення.

Голова ДСНС на позачерговому засіданні уряду повідомив, що будинок не був зареєстрований як об'єкт з масовим перебуванням людей.

Як виявилось, що на будинок, де сталася пожежа, немає жодних офіційних документів, які б підтверджували його діяльність як хостелу чи будинку для літніх людей. За фактом порушення вимог пожежної безпеки, що спричинило загибель людей відкрито кримінальне провадження

Підсумовуючи зазначене вище, особам, відповідальним за пожежну безпеку об'єктів з масовим перебуванням людей, вкрай важливо усунути всі умови виникнення таких надзвичайних ситуацій, а також передбачити засоби для мінімізації їх наслідків.

Ефективне забезпечення пожежної безпеки на будь-якому об'єкті неможливе без проведення відповідного навчання і перевірки знань з пожежної безпеки.

Метою цього посібника є ознайомлення з поняттям про пожежу, організаційними заходами щодо забезпечення безпеки суб'єктів господарювання, вимогами до пожежного обладнання, правилами користування первинними засобами пожежогасіння, ведення відповідної документації формування навичок дій під час пожежі та вмиле і своєчасне використання первинних засобів пожежогасіння до прибуття пожежно-рятувальних підрозділів.